

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ QUÝ

TỔNG NÔNG THƯỢNG - CHÂU BẠCH THÔNG
(TỈNH THÁI NGUYÊN) NỬA ĐẦU THẾ KỈ XIX

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

THÁI NGUYÊN - 2019

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THỊ QUÝ

TỔNG NÔNG THƯỢNG - CHÂU BẠCH THÔNG
(TỈNH THÁI NGUYÊN) NỬA ĐẦU THẾ KỈ XIX

Ngành: Lịch sử Việt Nam
Mã số: 8 22 90 13

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Đàm Thị Uyên

THÁI NGUYÊN - 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nghiên cứu trong luận văn này là trung thực và chưa được công bố trong bất kỳ công trình nào. Các thông tin, tài liệu trình bày trong luận văn đã được ghi rõ nguồn gốc.

Tác giả

Nguyễn Thị Quý

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS.TS. Đàm Thị Uyên - giáo viên hướng dẫn nghiên cứu khoa học của tôi. Cô đã chỉ bảo, hướng dẫn và giúp đỡ tôi rất tận tình trong suốt thời gian thực hiện luận văn.

Tôi chân thành cảm ơn Ban lãnh đạo Trường ĐHSP- ĐHTN; Phòng Đào tạo trường ĐHSP - ĐHTN đã tạo điều kiện tốt nhất cho tôi trong thời gian học tập tại trường. Tôi cũng xin được gửi lời tri ân đến Ban chủ nhiệm khoa Lịch Sử cùng với các giảng viên trong khoa đã động viên tôi trong quá trình học tập và sinh hoạt chuyên môn ở khoa.

Xin gửi lời cảm ơn đến Phòng văn hóa, Thư viện tỉnh Bắc Kạn. UBND thành phố Bắc Kạn, UBND các xã trong tổng Nông Thượng cũ đã giúp đỡ tôi trong quá trình điền dã, khai thác tài liệu phục vụ nghiên cứu đề tài.

Cuối cùng, tôi chân thành cảm ơn Ban giám hiệu, tổ bộ môn, các đồng nghiệp nơi tôi công tác đã tạo mọi điều kiện thuận lợi nhất cho tôi trong thời gian tôi học tập.

Cảm ơn gia đình, những người thân và bạn bè luôn là chỗ dựa tinh thần của tôi, động viên tôi bước vững trên con đường sự nghiệp của mình.

Thái Nguyên, tháng 3 năm 2019

Tác giả

Nguyễn Thị Quý

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC.....	iii
DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT	iv
DANH MỤC CÁC BẢNG, BIỂU ĐỒ	v
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	2
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	4
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	4
5. Nguồn tư liệu và phương pháp nghiên cứu	5
6. Đóng góp của luận văn	6
7. Cấu trúc luận văn.....	6
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ TỔNG NÔNG THƯỢNG CHÂU BẠCH THÔNG	7
1.1. Vị trí địa lý, điều kiện tự nhiên.....	7
1.2. Khái lược lịch sử hành chính.....	12
1.3. Các thành phần dân tộc.....	17
1.3.1. Dân tộc Tày.....	17
1.3.2. Dân tộc Dao	21
1.3.3. Dân tộc Kinh.....	22
Tiểu kết chương 1	24
Chương 2: RUỘNG ĐẤT VÀ KINH TẾ TỔNG NÔNG THƯỢNG CHÂU BẠCH THÔNG	26
2.1. Tình hình ruộng đất	26
2.1.1. Ruộng đất ở Nông Thượng theo địa bạ Minh Mạng 21 (1840)	26
2.1.2. Sở hữu ruộng đất ở tổng Nông Thượng theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1840) ...	28
2.2. Tình hình kinh tế nông nghiệp.....	41

2.3. Thủ công nghiệp và thương nghiệp.....	46
2.3.1. Thủ công nghiệp.....	46
2.3.2. Thương nghiệp.....	48
Tiểu kết chương 2.....	50
Chương 3: TÌNH HÌNH XÃ HỘI VÀ VĂN HÓA TỔNG NÔNG THƯƠNG	
CHÂU BẠCH THÔNG.....	51
3.1. Tình hình xã hội.....	51
3.2. Văn hóa.....	53
3.2.1. Văn hóa vật chất.....	53
3.2.2. Đời sống tinh thần.....	60
Tiểu kết chương 3.....	81
KẾT LUẬN.....	82
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	84
TÀI LIỆU ĐỊA BẠ.....	87
NGUỒN TƯ LIỆU ĐIỆN DẪ.....	87
PHỤ LỤC.....	88

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

ĐHSP	: Đại học Sư phạm
GD	: Giáo dục
GS	: Giáo sư
KHXH	: Khoa học Xã hội
M.s.th.t.ph	: Mẫu, sào, thước, tác, phân
Nxb	: Nhà xuất bản
PGS	: Phó giáo sư
TCN	: Trước Công nguyên
Tr.	: Trang
TS	: Tiến sĩ
TTLTQG 1	: Trung tâm lưu trữ Quốc gia
HN	: Hà Nội

DANH MỤC CÁC BẢNG, BIỂU ĐỒ

Bảng 1.1.	Đơn vị hành chính Tổng Nông Thượng châu Bạch Thông theo quyết định của toàn quyền Đông Dương 1901	15
Bảng 1.2.	Đơn vị hành chính hiện nay của các xã trong tổng Nông Thượng xưa	16
Bảng 2.1.	Sự phân bố ruộng đất của 6 xã thôn Tổng Nông Thượng châu Bạch Thông đầu thế kỷ XIX theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1840).....	28
Bảng 2.2:	Tình hình ruộng đất tư của Tổng Nông Thượng theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1840)	30
Bảng 2.3.	Quy mô sở hữu ruộng đất của 6 xã Nông Thượng châu Bạch Thông đầu thế kỷ XIX có địa bạ Minh Mệnh 21 (1840)	31
Bảng 2.4:	Bình quân thửa và bình quân sở hữu của một chủ ruộng.....	32
Bảng 2.5:	Sự phân bố đất thổ trạch viên tri	33
Bảng 2.6:	Sự phân bố đất thân từ, phạt tự	33
Bảng 2.7:	Quy mô sở hữu ruộng tư theo các nhóm hộ năm 1840	35
Bảng 2.8:	Quy mô sở hữu theo giới tính	36
Bảng 2.9:	Sở hữu ruộng đất của các chức sắc năm 1840	38
Bảng 2.10:	Đất phụ canh của tổng Nông Thượng theo địa bạ Minh Mệnh năm 1840	40
Biểu đồ 2.1.	Quy mô sở hữu ruộng đất của 6 xã Nông Thượng châu Bạch Thông đầu thế kỷ XIX có địa bạ Minh Mệnh 21 (1840)	31
Biểu đồ 2.2.	Sở hữu ruộng đất của các chức sắc năm 1840	39

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Nông Thượng ở nửa đầu thế kỉ XIX thuộc Châu Bạch Thông, tỉnh Thái Nguyên, là vùng có vị trí chiến lược quan trọng về kinh tế, chính trị, xã hội, an ninh và quốc phòng đối với cả nước.

Tổng Nông Thượng thuộc Châu Bạch Thông vào nửa đầu thế kỉ XIX, là nơi cư trú chủ yếu của của 5 tộc người: Tày, Nùng, Dao, Hoa, Kinh. Mặc dù có nguồn gốc lịch sử khác nhau song họ đã cùng nhau đoàn kết, gắn bó, chinh phục thiên nhiên và bảo vệ bản làng tạo nên những đặc trưng văn hóa riêng biệt do vị trí địa lí và lịch sử đem lại. Nông Thượng còn là vùng đất có điều kiện phát triển nông lâm ngư nghiệp, diện tích rừng khá rộng lớn, có một số đồng bằng nhỏ màu mỡ dọc sông Cầu và các khe suối. Người dân Nông Thượng có tinh thần đoàn kết, yêu nước, dũng cảm, kiên cường trong đấu tranh chống ngoại xâm, cần cù, sáng tạo trong lao động và có đời sống văn hóa tinh thần khá phong phú, độc đáo.

Quá trình sinh sống của các dân tộc mà chủ yếu là Tày và Dao gắn liền với quá trình phát triển lâu dài của mảnh đất nơi đây. Công cuộc xây dựng phát triển đất nước không thể tách rời việc xây dựng cộng đồng dân tộc của từng vùng, từng địa phương. Công cuộc phát triển kinh tế - xã hội và văn hóa ở Tổng Nông Thượng, Châu Bạch Thông (tỉnh Thái Nguyên) luôn được triều đại phong kiến đương thời quan tâm, chú trọng nhằm giảm dần sự cách biệt về đời sống kinh tế cũng như đời sống tinh thần giữa các tộc người địa phương, giữa miền ngược và miền xuôi, khai thác mọi tiềm năng của vùng để đưa đất nước ngày một phát triển, vững mạnh toàn diện về kinh tế, chính trị, xã hội, văn hóa, an ninh quốc phòng, vv...

Việc nghiên cứu về một thời kì lịch sử của một tổng thuộc Châu Bạch Thông (nửa đầu thế kỉ XIX) không những góp phần khôi phục lại bức tranh lịch sử về đời sống kinh tế, xã hội cũng như đời sống tinh thần của các dân tộc mà

còn góp phần làm cơ sở cho việc thực hiện đường lối, chính sách của Đảng và Nhà nước: Đại đoàn kết dân tộc, đưa miền núi tiến kịp miền xuôi, xây dựng con người mới, cuộc sống mới trên mảnh đất Bắc Kạn giàu truyền thống ngày nay.

Vì vậy tôi đã quyết định chọn vấn đề: “Tổng Nông Thượng Châu Bạch Thông (Tỉnh Thái Nguyên) nửa đầu thế kỉ XIX” làm đề tài luận văn thạc sĩ của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Trong quá trình nghiên cứu, tôi được thừa hưởng rất ít các kết quả của những người đi trước. Bởi vì, một vấn đề có đối tượng nghiên cứu về một tổng trong thời gian như đã giới hạn như trên chưa được thực hiện. Tuy nhiên ở từng lĩnh vực khác nhau, các nhà nghiên cứu cũng đã đề cập một cách trực tiếp hay gián tiếp.

Trước tiên phải kể đến cuốn “Đất nước Việt Nam qua các đời” của Đào Duy Anh. Cuốn sách đã nêu một sơ bộ phần địa lý hành chính để nhận định cương vực của nhà nước và vị trí các khu vực hành chính qua các thời kỳ từ thời Văn Lang đến triều Nguyễn. Qua đó tác giả đã khái quát được sự hình thành, tồn tại của tổng Nông Thượng thuộc châu Bạch Thông tỉnh Thái Nguyên từ xưa cho đến thế kỉ XIX.

Năm 2004, nhà xuất bản Văn hóa dân tộc đã xuất bản cuốn “Bản sắc và truyền thống văn hóa các dân tộc tỉnh Bắc Kạn”. Cuốn sách đã trình bày một cách đầy đủ về quá trình hình thành các tộc người, đời sống vật chất, tinh thần của các dân tộc ở địa phương Bắc Kạn từ xưa cho đến nay.

Năm 2003, tạp chí Dân tộc và Thời Đại, nhà xuất bản Thế giới cho in cuốn “Các dân tộc ở Bắc Kạn”. Cuốn sách đã trình bày một cách đầy đủ toàn diện về chân dung văn hóa xưa và nay của “gia đình các dân tộc ở Bắc Kạn”, qua đó tác giả cũng đã tìm hiểu được nguồn gốc, phong tục tập quán của các dân tộc tổng Nông Thượng thế kỉ XIX.